

## ORATI'REN ODA TA EPODOETAN

### AURKITZEN DIRAN

### BERTSO-MOTA BEREZIAK

Alta Urbano Campos eskolapioaren  
itzulpenak dakarrenez. Madrid  
M. DCC: LXXXIII:

*Bertso* deritxoguna alako eran jarritako oin-lerroa, besterik ez da, amaiera jakin batez. Latin-itza, *vertere* (itzuli) aditzetik datorrena. Lerroz lerro ipiñitako bertsoak, ba, biurtu edo itzuli egin bear cUra, irakurri naiz idazteko lerro bakotxaren azkenean eta asierara biurtu *egin* bear dogu.

*Oiña* barriz bertsoaren zati edo ataltxo bat da, silabat neurtzeko darabilguna, eta onei dagokienez, bertsoa soiñu arauz doa antza danez. Batzuk bakar edo bakunak dira oiñak eta batzunak edo alkartuak beste batzuk; lenengoak bi naiz iru silaba daukiez, bigarrenak ostera bakarrakaz osotzen dira.

### SI A BIKOAK

1. *Espcmdeu*, silaba luze bi dituna, *Possunt* lez.
2. *Pirriki*, labur bikoa, *1?uit* lez.
3. Janbo, labur bat eta luzea, *Viro* lez.
4. *Trokeu*, naiz Kintilian'en eritxiz *Koreu*, luze bat eta labur batekoa, *Arrua* lez.

### IRU SILABAKOAK

1. *Motoso*, iru luzekoa, *Audiri* lez.
2. *Tibrakio*, iru laburrekoa, *Priamus* lez.
3. *Daktilo*, luze bat eta labur bi, *Sidera* lez.

4. *Anapesto*, labur bi ta luze bat, *Domini* lez.
5. *Balio*, labur bat eta luze bi, *Egestas* lez.
6. *Antibakio*, edo *Kretiko*, labur bat luze biren artean, *Castitas* lez.
7. *Anfibrako*, luze bat labur biren artean, *Cadebit* lez.

## OIN ALKARTU EDO LAU SILABAKOAK

Amasei bat dira oneik, eta on da euron izenak jakitea, bai eurotan ba-diralako bertso alkartu batzuk eta bai au barik ezin leikelako ondo ulertu Kikeron'ek eta Kintilian'ek zenbaki ta esaldien azken-doiñuari buruz diñoena.

1. *Dispondeu* edo *Espondeu* bikotea, lau luzek osotua, *Concludentes* lez.
2. *Prozeleusmatiko*, lau laburreko pirrikio bigaz egiña, *Hornibus* lez.
3. *Dijanbo*, janbo bikoa, *Severitas* lez.
4. *Dikoreu*, edo *Ditrokeu*, trokeu bik osotua, *Comprobare* lez.
5. *Joni-aundia*, *Espondeu* eta *Pirrikio* bat, edo-ta luze bi ta labur bik osotua, *Cantabimus* lez.
6. *Joni-txikia*, au da, *Pirrikio* bat eta *Espondeu* bat; naiz labur bi ta luze bi, *Venerantes* lez.  
Oin bi onei jonitar deritxe, jonitarrak erabilli ebezalako aurrenik.
7. *Korianbo*, au da, koreo bat eta janbo batez osotua, edo bardin dana, labur bi luze biren erdian, *Historias* lez.
8. *Antipasto*, au da, janbo bat eta trokeu bat: luze bi labur biren artean, *Secundare* lez.
9. *Epitrilo-lena*, janbo bat eta espondeu batekin osotua, au da, labur bat eta iru luzekin, *Salutantes* lez.
10. *Epitrilo bigarrena*, trokeu ta espondeuz eratua, ots, luze bat, eta labur bat, luze bi ondoren dituela, *Concitati* lez.
11. *Epitrilo-irugarrena*, espondeu batek eta janbo batek eratua, edo luze bik, labur batek eta luze batek, *Communicant* lez.
12. *Epitrilo-laugarrena*, espondeu batek eta trokeu batek eratua, au da, iru luzek eta labur batek, *Incautare* lez.
13. *Peon-lena*, trokeu batek eta pirriki batek egiña, ots, luze bat eta iru labur, *Conficere* lez.
14. *Peon-bigarrena*, janbo bat eta pirriko bat, edo bardin dana, labur bat, luze bat eta gero labur bi, *Resolve* lez.
15. *Peon-irugarrena*, pirrikio bat trokeu batez egiña, au da, labur bi, luze bat eta labur batez, *Sociare* lez.
16. *Peon-laugarrena*, pirrikio bat eta janbobatekin eratua, ots, iru labur eta luze batez, *Celeritas* lez.

Peon au Epítrito'ren aurkako dozu silaban ainbestea neurtzerakoan. Oin oneitatik eraturik dagoz askotsuen bertso-erak, Orati'ren Odetan datozanak. Baiña bertsoak daroezan izenak be gogoan euki bear dira, batzutan bada bere asmatzaillearen edo Olerkariren izena artu daroa, geien erabilli ebazanarena noski. Beraz, *Acionihoah* Adonis-gandik artu eban bere izena; *Alhaihu*, Alkeu'ganclik; *Alkamani*, Alkman'gandik; *Arhilohu*, Arkiloko'gandik; *Aristofani*, *Aristofane*'gandik; *Asklepedihu*, Asklepediade'gandik; *Glihonihi*, Glikone'gandik, *Ipomahtihu*, Ipomax'egandik, *Perehrazi*, *Perekrate*'gandik; *Sapihu*, Sapo emakume olerkariagandik.

Beste batzuetan, daukezan neurkera edo oiñetatik artzen dabe izena; orrelaxe, oin bi bakarrik daukazan bertsoari *oinbiho* derítza, iru oiñekoari *iru-obleho*, lau oiñekoari *lau-oiñeho*, bost oiñekoari *bost-oiñeho*, seiikoari *sei-oiñeho* ta abar. Oar zaitez, baiña, sei oin daukiezan bertso batzuetan *iru-oiñeho* (trimetros), lau oiñekoai *oi-biho* (dimetros) deitzen jakela; oitura zan, bada, neurtzerakoan oiñak bakoiztea, au da, neurkera baktotxean oin bi sartzea.

## MUETA ASKOTAKO BERTSOAK

Orati'ren olerkarietan amar erako bertsoak aurkitzen dira.

1. Oin bikoak, au da, daktilo bat eta espondeu batekoak. *Adoniku* deritxo oni, aoibidez:

*Terruit / urbem.*

2. Oin bi ta erdikoa, au da, daktilo bi ta sílaba bat geiago. *Arkilohihu* deritxo, adibidez:

*Pulvis et / umbra su / mus.*

3. Iru oiñekoak, eta bertso oneik lau motakoak dozuz:

*Glihonihua*, espondeu batekin eta daktilo bigaz egiña, adibidez:

*Plena / dives ut / in domo.*

*Perehrinia*, espondeu baten erdian daktilo batekon datorrena, adibidez

*Multa / non sine / risu.*

*Joni-txikia*, anapesto bat, daktilo bat eta espondeu batekin osotua, adibidez:

*Patruae / verbera / linguae.*

*Koraikua*, edo trokaikua, daktilo bategaz eta koreu bigaz egiña, adibidez:

*Lydia / dic per / omnes.*

4. Iru oin eta erdikoak. Era bikoak dozuz bertso oneik:

*Koraiko*, edo trokaiko soilla, koreu bigaz eta beste silaba bategaz eginda, adibidez:

*Tradi / tur oi / es di / e.*

*Koraihu*, edo trokaiku askea, koreu batez, espondeu batez, daktilo bat eta silaba batez osoturik, adibidez:

*Cur ti / met fla / vum Tibe / rim.*

5. Lau oiñekoak. Iru eratakoak dira oneik:

Bertso janbikua, edo txikia, edozein leku artu daiken, azken lekua izanik, janbo batekin eratua; baiña aurretik ipiñi daiteke espondeu bat naiz daktilo bat, eta bigarren tribrakio bat, eta irugarrenean espondeu bat, adibidez:

*Sacer / nepo / tibus / cruor.*

*Fortu / na non / mutas / genas.*

*Vide / re prope / rantes / domum.*

*Asti ego / vici / sim ri / sero.*

*Falisko* bertsoa daktilo batek egiña da, edo-ta espondeu batek len-oin bietan; daktilo batez irugarrean, eta espondeu batez azkenengoan; eta onexek dozuz Sei-oiñekoaren (Hexametroaren) lau azken-oiñak. Onela:

*Mobili / bus po / maria / rivis,*

*Cras in / gens ite / rabimus aequor,*

*Carmine / perpetu / a cele / brare,*

*O for / tes pe / jora que / passi.*

Bertso *arkilikukua*, edo daktilo-koroikoa, daktilo biz ta koreo biz egiña, adibidez:

*Vertere / funeri / bus tri / umphos.*

6. Lau oin eta erdi dituenak, au da, espondeu naiz janbo bat lenengo lekuan; janbo bat bigarren eta laugarrenean; espondeu bat ete silaba bat irugarrenan, adibidez:

*Cante / mus au / Busti / tropae / a.  
Olan / tisux / ores / mari / ti.*

7. Bost oiñekoak. Iru gisakoak dagoz Orati'ren olerkietan. *Sapikua*, koreu batez, espondeu batez, daktilo batez eta koreu bigaz egiña, adibidez:

*Jam sa / tis ter / ris nivis / atque / dira.e.*

*Asklepiadeu* txikia, espondeu, daktilo, espondeu, anapesto ta janbo batez osotua, adibidez:

*Maece / nas ata / vis a / dite re / gibus.*

*Alkaikua*, espondeu batez, bertso batzuk janbo batez, lenengo lekuan; gero janbo, espondeu, anapesto ta janbo batez osoturik, adibidez:

*Qualem / nimis / trum ful / minis a / titem.  
Vides / ut al / ta stet / nive can. / didum.*

8. Bost oin eta erdikoak. Orati'k ez eban erabilli onakorik, baiña bai era batekoa: *korianbikua* dozu au, janbikoa lez lau oiñez eraturia, bostgarrenerako janbo batekin, eta silaba bat geigarri, adibidez:

*Mea / reni / det in / como / lacu / nar.  
Regum / que pue / ris nec / satel / les Or / si.*

9. Sei oiñekoak. Lau eratakoak aurkitzen doguz Orati'gan.

*Pttio*, geienetan sei-oiñekoa (Hexametro) esaten jakona. Lenengo lau oiñetan, daktilo edo espondeu batekin eratu oi da; daktilo batekin, eta noizik bein espondeu batekin bostgarrenean, eta espondeu batekin seigarrenean. Iñoizka ipinten da anapesto bat ere lenengoan, adibidez:

*Vehemens / et / liqui / dus pu / roque si / millimus / amni.*

*Janbikua.* Janbo batekin egiten da au, leku guztietan jarri daikenakin, baiña beti egon bedi bostgarrenean eta seigarrenean. Jarri daiteke, alaere, espondeu bat, naiz anapesto bat eta alakoren baten daktilo bat, lenengoan naiz irugarrenean; bigarrenean, ordea, tribrakio bat, adibidez:

*Optat / quie / tem Pelo / pis in / fidi / pater.  
Pavidum / ve lepo / rem et ad / venam / laqueo / gruem.  
Deripe / re Lu / nam ver / sibus / possum / meis.*

*Asklepiadiku* aundia. Onela eginten da au: espondeu, daktilo, espondeu, anapesto batez eta daktilo birekin, adibidez:

*Nullam, / Vare, sa / cra vi / te prius / severie / arborem.*

*Joni aundia.* Au anapesto batekin osatzen da lenengo ta laugarren oiñean; daktilo batekin bigarren eta bostgarrenean, eta espondeu batekin irugarren eta seigarrenean, adibidez:

*Tibi qua / lum Cythe / reae / puer a / les, tibi / telas.*

10. Zazpi oiñekoak. Auteko bat besterik ez dauka Orati'k, au da, Arkilokiko nagusia. Iru lenengo tokietan daktilo edo espondeu batez eratzen da; daktilo batez laugarrenean, eta iru koreuz, azken iruretan, adibidez:

*Solvitur / acris hi / ems gra / ta vice / veris / et Fa / voni.  
Alter / na ter / ram quati / unt pede / dum gra / ves Cy /  
clopum.*

#### ERA ASKOTAKO ODAK

Orati'ren Odak taiu bitakoak dira: bakunak eta batzunak. Baku-nen artean iru gisako dauzkagu, ots, ari berbereko bertsoekin era-tuak; eta sei batzun, ots, ezberdiñeko era edo gisakoekin osatuak.

#### ODA BAKUNAK

#### I'GO SAILLA

Iru motakoak dira auek; eta emen sartzen dira:

1. *Asklepiadeu txikia*, bakar-bakarrik, adibidez:

*Maece / nas ata / visae / dite re / gibus.*

### Oneko Odak

Lib. 1. Od. 1.  
Lib. 3. Od. 30.  
Lib. 4. Od. 8.

2. *Asklediadeu nagusia* bakarrik, espondeu, daktilo, espondeu, anapestoz eta daktilo birekin egiten da, adibidez:

*Nullam / Vare sa / cra vi / te prius / severis / arborem,*

### Odak

Lib. 1. Od. 11. 18.  
Lib. 4. Od. 10.

3. Janbiko *aundia*, bakar-bakarrik, adibidez:

*Bea / tus il / le qui / procul / nego / iiis.*

### Onako odak

Epod. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 10.

Oda-mueta oni deitzen zaio *Monoliolo monostropus*, bertan bertso-era bat besterik, ez bait daukagu.

## ODA BATZUNAK

### II'GARREN SAILLA

Oda auek bi bertso dira bein banan errepikatuak. Zortzi tankerako dauke.

1. Bertso *Glikonihua*, espondeu batez eta daktilo biz eratua, Asklepiadeu txiki batekin txandaka aldatuz; bost oin dauka espondeuz, daktiluz, espondeuz, anapestoz eta janboz osatuak, onela:

*Sic te / Diva po / tens Cypri  
Sic fra / tres Hele / nae lu / cida si / dera.*

## Onako Odak

Lib. 1. Od. 3. 13. 19. 36.

Lib. 3. Od. 9. 15. 24. 25. 28.

Lib. 4. Od. 1. 3.

2. Itu oin eta erdiko *trokaiku* edo *koraihua*; au da, iru koreu ta silaba bat geiagoa daukana, korianbiku bat ondoren duala, lau oiñeko junbikua bezela osatzen dana, junbo bat bostgarrenerako ta silaba bat geiago, adibidez:

*Non e / bur ne / que cure / um.*

*Mea / rení / det in / domo / lacu / nar.*

## Onako Odak

Lib. 1. Od. 10.

3. *Pitio* duzu au, edo Hexametro, sei oiñekoa, Arkilokiko txiki bat ondoren duelarik, daktilo birekin eta silaba bat geiagoz egiña, onela:

*Diffu / gere ni / ves rede / unt jam / gramina / campis.*

*Arboris / busque co / mae.*

## Onako Odak

Lib. 4. Od. 7.

4. *Pitio* edo Hexametro, Falisko bat jarraika duela; daktilo edo espondeu bat darama lenengo bi oiñetan; daktilo bat irugarrenean • ta espondeu bat azkenengoan, adibidez:

*Albus ut / ostu / ro de / terget / nubila / coelo.*

*Saepe No / tus, neque / parturit / imbres.*

## Onako Odak

Lib. 1. Od. 7. 18.

Epod. Od. 12.

5. *Pitio* edo Hexametro, janbiko txiki bat ondoren duela; oin guztietan, baiña beti azkenengo toldan egongo dan janbo batekin egiña: jarri daiteke, ala ere, espondeu bat lenengoan, edo daktilo bat; bigarrenean, tribrakio bat, eta irugarrenean espondeu bat, onela:



*Pocula / Leto / os ut / sí du / centia / somnos.  
Aren / te fau / ce tra / xerim.*

### Onako Odak

Epod. Od. 14. 15.

6. *Sei oiñehoa* (Hexametro), janbiko nagusia atzetik duela; sei oin dauzka, ta edozein leku artu daiken janbo batez eratzen da; lenengoan, alaere, berau ipiñi daikezu, ta irugarrean espondeu, eta anapesto bat, baita iñoizkoren baten daktilo bat ere; bostgarrenean espondeu bat, edo-ta anapesto bat; bigarrenean, ostera, tribrakio bat, onela:

*Altera / jam teri / tur bel / lis et ci. / villijus / actas.  
Suis / et ip / se Ro / ma via / ribus ruit.*

### Onako Odak

Epod. Od. 16.

7. Auxe duzu janbiko aundia, txikia jarraiko duela. Onela:

*Bea / tus il / e qui / procul / nego / tits.  
Ut pris / ca gens / marta / liinn.*

### Onako odak

Epod. Od. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 10.

8. *Arhilokiko nagusia* duzu au, daktilo edo espondeu batekin osotu a lenengo iru mailletan; daktilo batekin bostgarrenean, eta iru koreokin azkenengo iruretan; bost oin eta erdiko korianbiko bat jarraian duela, au da, lau oiñeko janbiko legez, bostgarrenerako janbo batekin eta silaba bat geiago. Onela:

*Solvitur / acris lii / ems gra / ta vice / venís et / Fa / van i.  
Trahunt / que sic / cas ma / chinne / cari / nas.*

### Onako Odak

Lib. 1. Od. 4.

Edu onetako bertsoai *Disholo distropah* derítzaie; *Disholo*, era bitako bertsoak daudelako aietan, eta *distropo* biñan-biñan irauli edo txandaka doaztelako.

### III'GARREN SAILLA

Oda auek iru bertsoakoak dira, aldizka doaztenak, beurotatik bi neurri berdifiñekoak izanik. Era bitakoak ezagutzen ditugu.

1. Trokaiko bat duzu, naiz Koraiko askea, iru oin eta erdikoa; au da, koreo, espondeu, daktilo batez eta silaba bat geiagoz osatua, trokaiko soil biren erdian ipiñita, eta auek iru koreo bat eta silaba bat geiago eukiko ditu. Onela:

*Lydia / clic per / omnes  
Te De/oso/roSyba/rin.  
Cur prope / ras a / mando.*

#### Onako Odea

Lib. 1. Od. 8.

2. *Jonitar* bertso aundi bi dituzu; anapesto bat lenengoan eta laugarrenean; bigarrenean daktilo bat, eta berdín bostgarrenean ere; irugarrenean eta seigarrenean, espondeu bat jonio txiki bat jarraika dutela, iru oiñez egiña. Onela:

*Tibi qua / lum Cytæ / reae / puer a / les, tibi / telas.  
Opero / saeque Mi / nervae / studium au / fert Neb / bula.  
Lipaae / i nitor / Hebri.*

#### Onako Odea

Lib. 3. Od. 12.

*Dikolo distrapo* deritzaie gisa onetako Odai, beurotan era bitako bertsoak daudelako. Irunan-irunan doaz aldizkatuz.

### IV'GARREN SAILLA

Auek dira neurri ezberdiñeko iru bertsoz osaturiko Odak. Bi erakoak daude.

1. Sei oiñeko edo Hexametro bat doa berton, janbiko txiki bat atzetik duela; janbo bat da au, oin guztietan esku artu daikena, beti ere azkenengo tokia daukala; lenengoan, orde, jarri dezakezu espondeu bat, eta ondoren arkilokio txiki bat, bi daktilo ta beste silaba bat dituna. Onela:

*Horrida / tempes / tas coe / lum con / traxi.t et / imbres.  
Nives / que de / ducunt / lovem.; nunc mare / nunc sil / vae.*

### Onako Odea

Lib. Epod. Od. 13.

2. Arkilokiko txikia da janbiko biren tartean sartua, auetan bata sei oiñekoa zaizu, nagusiena, ta bestea laukoa, txikiena. Nagusia janbo batekin osatua da, ta edozein toki artzeko gai, baiña beti ere laugarrenean egonik, edo-ta seigarrenean; baina lenengoan naiz irugarrenean espondeu bat naiz anapesto bat, baita iñoizkoren baten daktilo bat ere; bostgarrenean espondeu bat edo anapesto bat, eta bigarrenean tribrakio bat; onela:

*linde ex / pedí / re non / ami / corum / queant.  
Libera / consili / a, nec con / turne / liae / graves.*

### Onako Odea

Epod. Od. 11.

Edu onetako Odai *Trikolo tristropo* esaten zaie; onakoen artean iru bertso tankera sailkatzen dira, eta irunan irunan dute txanda.

### VGARREN SAILLA

Oda auen estrofa lauk bertsos eratura daude. Baiña beuretan ez dugu ezagutzen bi eratakoak izan ezik. Auek:

1. Iru *safiku*, trokeuz, espondeuz, daktiloz eta koreuz edo trokeu batez eratuak, jarraian bertso Adoniku bat aurkiturik. Onela:

*Jam sa / tis ter / ris nivis / atque / dirae /  
Grandi / nis mi / si.t pater / et ru / dente  
Dexte / ra sa / cras iacu / latus / arces  
Terruit / arbem.*

### Onako Odak

Lib. 1. Od. 2. 10. 12. 20. 22. 25. 30. 32. 38.

Lib. 2. Od. 2. 6. 8. 10. 16.

Lib. 3. Od. 11. 14. 18. 20. 22. 27.

Lib. 4. Od. 2. 6. 11.

Mende-buruko Kanta.

2. Iru Asklepiadeu txiki. Espondeu bat, daktilo bat, espondeu bat, anapesto bat eta janbo bat, espondeu batekin eta bi daktilokin osatzen dan Glikoniko bat jarraika dutela, dira bertso-mota onetan dauzkagunak. Onela:

*Scribe / ris Vari / o for / tis et hos / tium  
Victor / Maeoni / i car / minis a / lite  
Quam rem / cumque fe / rox na / vibus aut / equis  
Miles / te duce / gesserit.*

#### Onako Odak

Lib. 1. Od. 6. 15. 24. 33.  
Lib. 2. Od. 12.  
Lib. 3. Od. 10.15.  
Lib. 4. Od. 5. 14.

*Diholo tetraastrofa* deritzaio onako Oden saillari. Bertso tankerabi dauzkagu bertan. Eta bi motakoak dira.

1. *Ashlepiadeu txiki* bi dituzu, Perekrazio bat ondoren dutela jarraika, onan eraturik: daktilo oin bat espondeu biren erdian, eta gero Glikoniku bat, espondeu oinbategin eta daktilo birekin. Onela:

*O na / vis, refe / rent in / mare te / novi  
Fluctus, / o quid a / gis? for / titer oc / (lipa  
Portum, / nonne vi / des ut  
Nudum / remigi / o la tus.*

#### Onako Odak

Lib. 1. Od. 5. 14. 21. 23.  
Lib. 3. Od. 7. 13.  
Lib. 4. Od. 13.

2. *Alkaiko* bi dira, onela osatuak: espondeu oin bat, eta batzuetan janbo bat lenengo tokian; janbo bat, espondeu bat, anapesto bat, eta janbo bat; jarraian doa janbiko bat lau oin eta erdikoa; eta gero arkilokiko bat lau offleko, au da, daktilo bi eta koreu bi. Adibidez:

*Velox / amoe / num sae / pe Lucre / tilem  
Mutat / Lycae / o Fau / nus et ig / neam  
Dejen / dit aes tatem / capel / lis  
Usque me / is, pluví / os que / ventos.*

## Onako Odak

Lib. 1. Od. 9. 16. 17. 26. 27. 29. 31. 34. 35. 39.

Lib. 2. Od. 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13, 14. 15. 17, 19. 20.

Lib. 3. Od. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 19. 21. 23. 29.

Lib. 4. Od. 4. 9. 14. 15.

Onako Odai Triholo *tritratropak* deritzaie, berton iru bertsoko tankerak aurkitzen ditugulako, launan launan txandatuak.

Azkena